

JOHANNES JØRGENSEN SELSKABET

NYHEDSBREV

Marts 2010

8. Årg.

Nr. 1

NYHEDSBREV

Medlemsblad for
Johannes Jørgensen Selskabet

Ansvh.red. Stig Holsting
Rørdams Have 13, st. 1
2800 Kgs. Lyngby
Tlf. 8758 0303
Mob. 2129 0408
e-mail: stig.holsting@gmail.com
Kassererens e-mail:
mail@johannesjorgenselskabet.dk
www.johannesjorgenselskabet.dk
Bankkonto nr.: 1551 0010132908

Johannes Jørgensen Selskabet er et litterært forum til studium af digterens liv og forfatterskab og selskabet arbejder for udbredelsen af kendskabet hertil. Selskabet arbejder i nært sammen med Johannes Jørgensens Hus i Svendborg. Medlemskab koster 150 kr. om året. Hjemmeside: www.svendborg-bib.dk

Selskabets bestyrelse:

Stig Holsting, Formand
Birgitte Karmann Roslev, næstformand. Brogade 37, 1, 5700 Svendborg.
E-mail: bibbkr@svendborg.dk
Tlf. 51553310.

Ove Klausen, sekretær. Ottosminde 2, 8960 Randers. Tlf. 86404032.
E-mail: oklausen@fiberflex.dk
Henning Fink-Jensen, kasserer. Krogmosevej 28, 2880 Bagsværd. Tlf. 4444 8703

Andreas Holsting, Ved Klosteret 6, 2100 København Ø. Tlf. 31219609.
E-mail: andreas.holsting@gmail.com
Grafisk tilrettelæggelse: Kira Bierlich

Forsidebillede:

Johannes Jørgensen sammen med André Carof og den unge seminarist, Peter Schindler. Foto fra Siena 1915 kort før digteren flytter til Assisi. Forholdet mellem Johannes

Jørgensen og Schindler var i perioder præget af Schindlers kritiske holdning til digterens omgangskredse. Johannes Jørgensen giver i sine dagbøger af og til udtryk for stor irritation over Schindlers indblanding i hans liv. (Foto tilh. Johannes Jørgensens Hus i Svendborg)

SOMMERMØDET 2010

Af hensyn til planlægningen af sommerens aktiviteter for interesserede, kan vi oplyse, at sommermødet 2010 afholdes **søndag den 22. august kl. 12-16** i Møstings Hus på Frederiksberg. Mødets program er endnu ikke udformet men vil blive meddelt i næste nummer af Nyhedsbrevet.

SOMMEREN I JOHANNES JØRGENSENS HUS I SVENDBORG

Der vil i sommerens løb blive flyttet lidt om på den permanente udstilling i huset, så de fremviste effekter i højere grad vil komme til at vise spændvidden i digterens lange arbejdsliv. Derfor vil sidste års udstilling om portrætter og karikaturer kun i ringe grad blive ændret.

”FRA SERAFICO” – JOHANNES JØRGENSEN OG ANDRÉE CAROF

af Stig Holsting

Der var mange kvinder i Johannes Jørgensens liv flere, end de fleste aner og sikkert også hvad godt var. I barndomshjemmet, hvor faderen var meget fraværende, var han omgivet af moderen og tre søstre og en tjenestepige, som blev gammel i huset. Kun morbror Jørgens nærvær gav ham lidt maskulint modspil. Af de syv børn i ægteskabet med Amalie Ewald var kun den ene en pige. Hans første sværmeri og barneforelskelse i en Svendborgpige påførte ham en dyb skuffelse, som kom til at præge hans tidlige litterære produktion.

Da han kom til København for at blive student, blev han påvirket af den frie moraladfærd i de kulturradikale studenterkredse til ungdommelige udskjelser. Det påførte ham en moralsk skævvridning og en dyb skyldfølelse livet igennem, hvor han kunne bekræfte Strindbergs ord om at: *”... undgå fordærvede kvinder, thi de forgifter dig for hele*

livet”. Det ændrede dog ikke hans karakter men kom derimod i udpræget grad til at præge hans tidlige litterære arbejder. Der var med andre ord blevet rørt godt op i hans hormonbalance. I en af sine dagbøger noterer han på et tidspunkt, hvor han ikke synes at finde mening i sit forfatterskab: *”Det, som egentlig optager mig er moralske Problemer – eller rettere det er mit moralske Problem”*.

Ægteskabet med Amalie bragte ham ikke ro på dette felt, men trangen til kvindeligt selskab forfulgte ham overalt, hvor han færdedes. Henrik Pontopidan, som Johannes Jørgensen kendte fra deres unge år som journalister på Kjøbenhavns Børstidende, sagde siden til Emil Frederiksen, at *”Der er jo gennem årene sket det med Johannes Jørgensen, at ved sin trofasthed mod et én gang valgt standpunkt har han indvundet sig en viljestykke, han oprindeligt ikke havde”*. Jørgensens katolicisme gav ham altså

*Johannes Jørgensen og Andrée Carof fotograferet på terrassen ved hans bolig i Assisi i 1926.
(Foto tilh. Johannes Jørgensens Hus i Svendborg)*

ifølge Pontoppidan den nødvendige moralske rygstøtte.

Da ægteskabet med Amalie i 1913 led det endelige skibbrud, rejste Johannes Jørgensen til Siena, for at tvinge sig til at arbejde målrettet med sit forfatterskab. Han ville færdiggøre arbejdet med biografien over den hellige Katerina af Siena. Men i Siena blev han draget ind i kunstnerkredse, hvis forhold til religion og moral var lige så flossede som det

københavnske studentermiljø.

I denne kreds traf han den unge sienesiske forfatterinde, Anita Renieri, som han forelskede sig i, og som i hvert fald i et vist omfang gengældte hans følelser. Peter Schindler, den senere kendte forfatter og katolske præst, opsøgte Johannes Jørgensen i Siena, hvor han i sin religiøse iver gav åbenlyst luft for sin forargelse over forholdet mellem Jørgensen og Anita.

Sit Siena-ophold måtte Johannes Jørgensen imidlertid afbryde for et stykke tid for at tage til Paris og holde en række forelæsninger om den hellige Frans. Savnet af Anita præger hans dagbøger fra denne tid og var nær ved at bringe ham bort fra kirken.

Men da hændte der noget, der siden fik ham til i sine erindringer at bemærke, at fra nu af begyndte en ny tid for ham; han mødte Andrée Carof, den unge franske malerinde, som skulle få så afgørende indflydelse på hans liv de næste 20 år indtil hendes død i 1933. Hendes indflydelse på hans religiøse liv blev af afgørende betydning, så han i sin bog om Alvernerbjerget kalder hende ved det Danteinspirerede navn, Fra Serafico – med andre ord hans frelsende engel.

Forholdet mellem Johannes Jørgensen og hans "skjulte" veninde, Andrée Carof, har gennem årene været genstand for megen nyfigenhed og ukvalificerede påstande. At tiden tvang ham til stor forsigtighed, har få åbenbart haft forståelse for, og at forholdet stadig kan optage sindene, viste ikke mindst Teddy Petersens biografi over Johannes

Jørgensen, som udkom i 2006.

Johannes Jørgensen er en gåde – i mere end én forstand. Man har endda set ham benævnt som Danmarks eneste mystiker-forfatter. Så langt vil jeg dog ikke gå, selvom man godt kan kalde pasager i hans forfatterskab "mystiske". Aldrig lagde han selv skjul på, at hans forfatterskab ofte befandt sig et eller andet sted i virkelighedens ingenmandsland. Han citerer flere steder Goethes ord "Dichtung und Wahrheit", og naturligvis var han sig sin frihed som forfatter fuldt bevidst; offentligheden havde intet krav på at kende den fulde sammenhæng i hans liv.

Han havde intet ønske om at føre sig selv bag lyset, og desuden var dagbogen i perioder hans eneste samtalepartner. Adskillige af dem indeholder hans tanker og følelser for de mennesker, han mødte, her ikke sært også Andrée. Med vor tids sexfiksering på snart sagt alt er det svært for nogle at tro, at et tæt forhold mellem en mand og en kvinde ikke nødvendigvis behøver at være erotisk.

Andrée var fra første dag ivrig tilhører ved Johannes Jørgensens foredrag

på Institut catholique i Paris. Efter den første dag kontaktede hun ham for at fortælle, at hun ved læsningen af hans Fransbiografi var blevet ført tilbage til sin barndoms tro. Han skriver i sin dagbog, at da han kom hjem efter deres første møde fandt han i sin frakkelomme en lille medalje med Frans' billede på, som hun havde set sit snit til diskret at lirke ned. Hun havde tidligt forstået hans dilemma, og han havde øjeblikkelig fattet stor tillid til den unge pige og sat hende ind i sin prekære situation i forholdet til Anita. Desuden havde det gjort et naturligt og stort indtryk på ham, at hun ved hans litteratur havde genfundet sin tro, medens han frygtede at miste sin. Alligevel får man det klare indtryk ved hans dagbogsbetroelser, at hans gudstro absolut ikke vaklede, det var snarere forholdet til kirken, som vaklede, og nogle af kirkens dogmer, som han stod lidt tvivlende overfor. Alligevel var han næsten dagligt til messe og communion og de anråbelser om Guds hjælp, som strømmer gennem hans dagbøger, vidner om, hvor skoen trykkede.

Af dagbøgerne fremgår det mere end tydeligt, at det var hans forhold til Anita,

der var ved at tappe ham ikke alene for arbejdsenergi, men også for hans trosforhold. Hun legede slemt med hans følelser, og et sted sammenligner han hende endog med Amalie (hans hustru hjemme i Danmark). Det er hans betagelse af Anita og længsel efter hende, der er ved at tage pippet fra ham (Emil Frederiksens udtryk).

Midt i al denne elendighed dukkede Andrée op som den barmhjertige Samaritan (hans eget udtryk). Men han må tilbage til Siena for at gøre Katerinabogen færdig, og Anita trækker stadig i ham. Kort efter kom Andrée så også til Siena og overtalte ham til at forlade byen og børste dens støv af sine fødder. Det var i øvrigt ikke kun Andrée, som havde set den åndelige deroute, som var sket med ham. I sine erindringer skildrer Peter Schindler, hvordan Johannes Jørgensen var under uheldig påvirkning fra den sienesiske kunstnerkreds. Men til forskel for Andrées intervention bekom det Johannes Jørgensen ilde, at den unge nykonverterede Schindler blandede sig i hans forhold. Til trods for alt, hvad der måtte opfattes som et venskab mellem de to mænd, så opstod der efter

Sienatiden aldrig et varmt venskab mellem dem.

Alt dette skete i løbet sommeren 1915, hvor Katerinabogen er færdig. Det er imidlertid fejlagtigt at tro, som nogle mener, at denne bog er inspireret af Andrée; den var stort set færdig, da hun trådte ind i hans liv. Det er Anita, som er den skjulte kvindelige gestalt, man aner i forordet. Alligevel kom denne bog til at stå som et vendepunkt i hans liv, idet han opfattede Andrée som en slags manifestation af Katerina, der reddede ham ud af Anitadilemmaet. (Læs i øvrigt også kapitlet "Francesco Malavolti" i bogen "Italiensk", som først udkom i 1932! – året før Andrées død - og "Alvernerbjerget" s. 81-82). Det er rent selvbiografisk –

Der hersker imidlertid ingen tvivl om Johannes Jørgensens følelser for Andrée. Han er utvivlsomt blevet betaget af den unge pige – hun er 18 år, da de mødes – men hendes genvundne tro er så grundfæstet, at det ville være utænkeligt, om der var opstået et forhold imellem dem. Den erotiske betagelse – eller snarere besættelse – efterlod han sig i Siena, men det tog sin tid for

den altid ensomme Johannes at komme over den. Det hjalp Andrée ham så med ved sit venskab og sin trofasthed. Dertil kom, at han ved hendes eksempel vandt stabilitet også i sit trosforhold. Og her kommer vi ind på et aspekt, som mange ikke kan eller vil forstå, men som omstændighederne under Johannes Jørgensens ophold i Paris netop klart belyser, nemlig, at de samvittighedskvaler, som nagede ham ved hans erotiske betagelse af Anita, var hans egentlige dilemma, og som i grunden beviser hans gudsforhold. Med andre ord var den "forbudte kærlighed", selv om den måske aldrig blev fysisk fuldbyrdet, uforenelig med hans sjælefred. Han var jo dog stadig gift med Amalie, selvom der var sket et brud mellem dem. Efter mødet med Andrée faldt der langsomt ro over ham, og han fandt også stabilitet i sit forhold til kirken. Andréeperioden er stort set også den eneste periode i hans liv, hvor poesien er så godt som helt fraværende. Poesien var hans sikkerhedsventil i trange tider. Andrée gav ham sjælefred og troen tilbage og på den måde kan man sige, at hun gengældte ham sin genvundne tro. En ny tid var begyndt,

som han selv formulerede det.

Endnu en indikation på, at forholdet var og blev som skildret, får man indirekte gennem Peter Schindlers erindringer "Tilbage til Rom", hvor han fortæller om sit eget kaldsdilemma, under hvilket han besøgte Johannes Jørgensen i Assisi. Jørgensen foreslog ham at opsøge den stigmatiserede pater Pio i San Giovanni Rotunda for at søge hans råd, som han i øvrigt selv havde gjort. Schindler hvæser forarget, at Jørgensen var under uheldig indflydelse, m.a.o. under Andrées ortodoks katolske indflydelse, hvor man tog spiritualiteten med i sit livs anliggender. Det lå livet igennem fjernt fra den ret rationelt tænkende Schindler, men episoden understreget klart det spirituelle forhold mellem Johannes Jørgensen og Andrée - omstændigheder, der må udelukke et erotisk forhold - noget, som vor tid har vanskeligt ved at forstå.

Mange af de folk, som under et ophold i Assisi også bankede på digterens dør i Via santa Maria della Rose, har også truffet Andrée Carof, selvom hun boede andet steds i byen. Af flere grunde havde de indrettet det således for at undgå folkesladder. Det passede sig da

heller ikke. Men netop den omstændighed har ejendommeligt nok fået nogle til at drage deres egne fejltolkninger.

Knap tyve år varede venskabet mellem Andrée Carof og Johannes Jørgensen. I 1933 blev Andrée syg og døde tilsyneladende pludseligt efter en banal operation på hospitalet i Foligno. Det var ved at slå benene væk under ham, og kun langsomt genvandt han sin ligevægt. Han skrev et lille mindeskrift over hende, som han kun lod trykke i få eksemplarer for at sende til udvalgte venner.

Andrée Carof blev begravet på Assisis Campo santo.

Med disse ord er det sidste om historien omkring Johannes Jørgensen og Andrée Carof naturligvis ikke sagt. Det er en uomgængelig sandhed, at han ikke var ufølsom overfor hendes kvindelighed, og at han i hvert fald i en periode gerne havde giftet sig med hende, hvis det havde været muligt. Vennen Mogens Kai Nørregaard citeres for at have sagt, at Johannes Jørgensen ville have betragtet et ægteskab mellem ham og Andrée som en profanation af deres forhold. Deres respekt for sakramentet – her menes

Ældre billede af Andrée Carofs grav på Campo santo ved Assisi. Graven er i dag sløffet.
(Foto tilh. Johannes Jørgensens Hus i Svendborg)

eukaristien - var så grundfæstet, at et mere end platonisk forhold mellem dem var udelukket. Johannes Jørgensen anfører altid omhyggeligt i sine dagbøger, hvornår han går til communion under en messe – og det sker næsten dagligt - og han har i tiden, før hun træder ind i hans liv, ofte moralske skruller ved modtagelsen af sakramentet. Disse skruller synes at fortone sig i årene efter mødet med Andrée. Det er noget, som er nødvendigt

at tage med i vurderingen af forholdet mellem dem. Det bliver mere og mere tydeligt, at Andrée formåede at bringe ro ind i hans hidtil ret kaotiske og omstrejfende liv.

Læs i øvrigt W. Glyn Jones: Omkring digteren Johannes Jørgensen – artikler og essays 1959-2009. Johannes Jørgensen selskabet. "Af Andrée Carofs Assisi-dagbog" side 107- 119.

JOHANNES JØRGENSEN OG FR. PALUDAN-MÜLLER

af Willy Frendrup

I NYHEDSBREV nr. 3, 2009 bragte vi første del af Willy Frendrups gennemgang og analyse af Johannes Jørgensens forhold til Fr. Paludan-Müller. Her bringer vi anden del.

*Den aldrende
Fr. Paludan-Müller*

II del

Johannes Jørgensens kladder til digtet findes i hans dagbog for d. 20/1-1909. Digtet blev udgivet i tidsskriftet "Tilskueren" fra februar 1909 og samme år i digtsamlingen: "Af det Dybe" (1909).

PALUDAN-MÜLLER

I
*Her har han vandret,
her i de krogede Gader.
Meget er ikke forandret.
Med sorte og smudsige Ruder
luder endnu de brøstfældige gamle
Facader.*

*Her, hvor bestandig det regner,
gik han, den fine og blide.
Sé, hvor hans hvide
Ansigt i Omrids sig tegner*

*skarpt imod regnaftnens Graa,
sé ham ad Fortovet gaa
og for den sorte Katrine, den lyse Eline
vige beskedent til Side.*

*Her har han levet,
her, hvor fra Kippe og Kælder
Uhumskhed stiger.
Her har han skrevet,
drømt sig de reneste Riger,
digtet en Verden, hvor Sollys og Salighed
vælder.*

II

*Her har han levet i Kødet – men ikke hans
Aand.
Løst var hans Tanke af alle de jordiske
Baand,
svæved' i Rummet*

*højt, hvor alt jordisk i Tavshed og Lyst er
forstummet.*

*Ung fandt han vej til Olymp, og han blev
der for stedse.*

*Ilden, der gløded hans Sjæl, var fra
Gudernes Esse.*

*Al hans Forlængsel
var at befries fra Jordlivet som fra et
Fængsel.*

*Musen ham førte som Yngling til Helikons
Danse,
og om hans Pande usynlig laa Laurernes
Kranse.*

*Guden, der dræber
Marsyas, aandede paa ham med hellige
Læber.*

*Lad kun Satyrer og Fauner og Nymfernes
Skarer
rase i Skovmørket! Hvem Citharøden
bevarer
svimmel ej daaner;
kølig og dagklar og ren staar Skjalden,
hvor Himmelen blaaner.*

*Himmel er over hans Hoved og Himmel i
Sjælen.*

*Jordlivets Slinger kan stinge Helten i
Hælen;
Dødsbaalets Flamme
lutrer for Slagger, læger for Saar og for
Skrammer.*

*Tiden og Verden han skued og vejede og
dømte,
saa, hvor vi alle fra Kampen og Fanerne
rømte,
saa, hvor vi svigtede –
Adam, din Sjæls Forlis til et Epos blev
digtet!*

*Thi bag Parnas der knejser en højere Tinde.
Lynet og Lyset fra Sinai saa Digteren
skinne;
Lovordets Tavler
flammer og dømmer en Slægt, som kun
æder og avler.*

*Længst det ham tyktes, at Verden var
moden til Dommen.
Se dog – i Sol og i Maane er Tegnene
kommen!*

*Tidernes Runer
varsler, at snart skal vi høre de sidste
Basuner.*

*Alt er forgængeligt – Rigdom og Elskov og
Ære!
Bedre er Dødsrigets Fred end i Verden at
være.*

*Venus, din Varme
glemmes saa dybt i Persefones kølige Arme.*

Digtet viser, at Johannes Jørgensen foruden i Paludan-Müllers forfatterskab også var velbevandret i den græske mytologi.

Digtets I. del beskriver Paludan-Müllers liv i Ny Adelgade-kvarteret, således som det skildres i ² og ⁴ (se ovenfor). Notaterne i dagbogen viser at Johannes Jørgensen oprindeligt havde tænkt sig at fortsætte med en tilsvarende skildring af Paludan-Müllers færd i Fredensborg, således som f.eks. Charlotte Bournonville ¹² eller Paludan-Müller selv i prologen til "Ahasverus" beskriver den. Han opgav det atter, formentlig for ikke at afsvække den skarpe kontrast mellem digtets første og anden del.

Digtets II del.

Strofe 1, tredje linje: I "UdvalgteVærker" (udg. 1915) angives fejlagtigt "svævet" i stedet for "svæved".

Strofe 3, første linje: I "Udvalgte Digte 1884-1944" står fejlagtigt "Yndling" i stedet for "Yngling". Stedet sigter til Paludan-Müllers formfuldendte ungdomsdigtning.

Strofe 3 og 4 henviser til Apollon uden dog at nævne ham ved navn. Apollon var i antikken guden for musik og digtning, intellektuel og kunstnerisk formåen. Apollon er anfører for muserne (Apollon Musagetes), som ligeledes beskytter digtning og musik og disses udøvere.

Strofe 3, linje 3-4: "Guden, der dræber Marsyas, aandede paa ham med hellige Læber". Der sigtes til Paludan-

Müllers inspiration (latin "spiro", jeg ånder, blæser, og "inspiro": jeg indblæser, begejstrer). Valdemar Vedels udtryk: "gudbeaandet" dækker meningen.

Marsyas udfordrede Apollon til en konkurrence i fløjtespil. Apollon vandt og flåede derpå Marsyas levende. Det sagdes, at Apollon aldrig har spillet skønlere end ved denne lejlighed.

I sin anrøelse af Apollon i den Guddommelige Komædie siger Dante blandt andet (Paradiso I, 19-24):

"Fyld da mit bryst og indblæs mig din aande, som dengang da du Marsyas's' lemmer drog ud af hylsteret, som dem omsluttet. O guddomskraft, hvis du saa meget giver mig af dig selv, at jeg kan tegne skyggen af salighedens rige, som jeg skued ---"
(Hee Andersens oversættelse)

Strofe 4 henviser til Paludan-Müllers digt "Dryaden", hvori Apollon under et ophold på jorden forelsker sig i en skovnymfe og siden straffer nymfernes herre, guden Pan (handlingen er Paludan-Müllers egen opfindelse).

Johannes Jørgensen fremstiller Paludan-Müllers digtning som apollinsk: "kølig og dagklar og ren står Skjalden" - i modsætning til det dionysiske, berusende, løsslupne, her repræsenteret ved satyrer, fauner og nymfer. En lignende

tankegang findes i Paludan-Müllers egen tilegnelse af "Dryaden" til Heiberg:

*"Du, som til Ledestjerner i dit Kald
Fik af den Guddom, der dig løste Læben,
Det klare Blik, og Sands for Harmoni:*

*Dig bydes Digtet af en yngre Skjald,
Som følte tidt sig styrket i sin Stræben
Naar du i Toner Tanken løste fri."*

Kitharoede kaldtes en professionel sanger, som akkompagnerede sig selv på kithara (den største variant af den græske lyre) og som optrådte ved lejligheder, hvor man med musikken ville forøge livsglæden. Ofte brugt som billede på Apollon som musikkens gud.

Strofe 5 hentyder til Paludan-Müllers skærsildslære i "Kalanus" og "Adam Homo"; strofe 6 til "Adam Homo".

Strofe 7 og 8 refererer til Paludan-Müllers digt "Ahasverus". Dets handling udspiller sig ved dommedag, hvor den trætte vandrer Ahasverus omsider finder døden og gennem den frelsen, mens dommedagsbasunerne lyder over verden.

Johannes Jørgensens digt "Nytaarsnat", som i "Af det Dybe" står umiddelbart før "Paludan-Müller", består af Ahasverus' tanker, mens han får sit årlige hvil nytårsnat.

Det følger Ahasverus' monologer hos Paludan-Müller, på baggrund af

Jørgensens egen tid. Ligeledes i 1909 oversatte Johannes Jørgensen Robert Hugh Bensons apokalyptiske roman "Verdens Herre", som i lighed med "Ahasverus" slutter ved dommedag.

Strofe 9 er bygget på Paludan-Müllers "Adonis". (Johannes Jørgensen bruger det græske navn for dødsjudinden, Persefone, i stedet for det latinske Proserpina).

Ligesom "Venus" i Paludan-Müllers digt foruden til nydelse generelt også henviser til hans egen ungdom, synes det hos Johannes Jørgensen også at hen-vise til hans egne erotiske anfægtelser. I "Den røde Stjerne" (1916) skriver han: "Jeg havde givet mig hen til Naturen - nu herskede den over mig, nu var jeg i stærke Magters Vold. Forgæves længtes jeg efter Fred i Persefones kølige Arme".

I 1908 skrev Johannes Jørgensen (gengivet fra Geschichte der Dänischen Literatur, 1908): "Med Paludan-Müllers digtning og Kierkegaards religiøse Værker slår romantikkens afskedstime. De skønne drømme om svunden storhed, de søde eventyr om ting, der aldrig har været til, men burde have været til, er forbi. Snart viser virkeligheden sit grå medusahoved i skønhedens rige – snart vil politiske og sociale agitatorer drage over Parnasset og tage muser og gratier i deres tjeneste. Efter romantikkens dæmrende sommernat begynder det at blive koldt,

som henimod en prosaisk morgen" (forf. oversættelse).

I 1870/71 introducerede Georg Brandes den ateistiske, positivistiske filosofi og dens litterære pendant, naturalismen, som blev næsten enerådende de følgende årtier. Johannes Jørgensen skriver i sit essay "Inferno" (1898): *"Baade i det attende og det nittende Aarhundrede har Oplysnings- og Frigørelsesbevægelsen sat paa sin Fane netop dette Ord: Ingen Metafysik! Intet udenfor Naturen, intet bagved Naturen, intet over Naturen! Særlig i det nittende Sekel har Naturalisme været Løsenet. Et kvart Aarhundrede igennem har Georg Brandes doceret herhjemme, at Supranaturalismen er Fjenden, den saarede, men endnu ikke slagne Fjende, og at det "moderne Menneske ikke anerkender Magter udenfor eller over Naturen"*¹³, og i essayet "J.K.Huysmans" (1893): *"Oventil er Udsigten lukket for det moderne Menneske. Der er intet at leve for uden det Liv, hvori vi daglig færdes – og der bør, efter de ny Retroendes Mening, heller ikke være andet. Mennesket er fra nu af indespærret i en ganske materiel og timelig Verden – og naar Døden kommer, er alt forbi.*

Heraf følger, at Livet mer og mer føles som noget indskrænket, ligefremt, hverdags - noget, hvormed man tør handle efter Lune og Lyst. Det glemmes, at Livet er et Under, en Gaade, en Helligdom,

hvori der maa leves med Ærefrygt. Den moderne Mangel på Moral er en Følge af den moderne Mangel paa Metafysik".

(Johannes Jørgensens litterære essays findes i "Udvalgte Værker", bind VI samt i en kommenteret ny udgave¹⁴).

Efter 1890 opstår symbolismen som reaktion mod naturalismen. *"Den Reaktion, som nu gør sig gældende mod Naturalismen, er derfor først og fremmest et Udslag af Menneskets metafysiske Trang. --- Og dette er Symbolismen, den filosofiske og kunstneriske Symbolisme: Troen paa en Metafysik, en anden Verden, et Hinsides" og "Kunstneren derimod fatter, instinktmæssigt og intuitivt, Tilværelsens sande Væsen. Han føler sin Sjæls Sammenhæng med Naturens Sjæl og aner bag Tingenes tilsyneladende Ligegyldighed en hjemlig Verden, hvori hans Aand har en evig Indfødsret.*

Den sande Kunstner --- genkender bag de timelige Ting den Evighed, hvoraf hans Sjæl er udsprungen". (Johannes Jørgensen: "Symbolisme", Taarnet, Dec. 1893, 51-56).

Paludan-Müller, der, som Brandes udtrykker det, *"var erklæret Spritualist med et gennemgaaende Hang til det Overjordiske og Almene"*⁴, måtte nødvendigvis opponere mod naturalismen. I sin sidste samtale med Brandes få måneder før sin død sagde han: *"Hvad bliver der saa af Ideerne, af det Sande, det Skønne, det*

Gode?" og "Hvad man af Poesien kan forlange er kun Følelser og Aand" ⁴.

To årtier senere skrev Sophus Claussen i "Taarnet" (Juni 1894): "Der er – ser jeg nu – alligevel dyb Forskel på Nutidens Unge og paa de realistiske Skribenter, som fulgte Georg Brandes. Hvem tror vel nu mere, at det for Digteren gælder om at efterligne, genfortælle de Ting, som Hvermand hver Dag kan se og høre? --- For ti Aar siden vred vi os af Latter, når vi hørte Tale om at en Digter var beaandet --- Vor Tid – de Unge – er vendt tilbage til den ældgamle opfattelse, at en Digter helst bør være beaandet, en Forkynder af Tingenes dunkle og forunderlige Sammenhæng". Og i 1902 skrev Johannes Jørgensen: "(Han) var Missionær, en Skønhedens og Sandhedens Missionær, som enhver Kunstner, stor eller lille, er det" (Katholiken 1908, 365; sigtende til Johannes Jørgensen selv).

I essayet "Naturalisme og Klerikalisme" (Taarnet, Dec. 1893, 129-131) forlænger Johannes Jørgensen "Tilknytningen

til Thor Lange det Stykke bagud, som slaar Bro over eller negligerer Brandes' moderne Gennembrud; i den poetiske og religiøse Idealismes Navn rækker han Haanden til det Aandsliv, som Brandes i sin Tid spottende havde kaldt frembragt af teologiske Kandidater¹¹: " Og i den nyere Tid har en hel række Digtere hentet deres Inspiration af det dogmatisk Overnaturliges Kilder --- i Norden Ingemann, Paludan-Müller og Søren Kierkegaard.

En Elsker af Poesi har derfor ingen Grund til at frygte, selv om alle Danmarks Digtere pludselig omvendte sig til den nicæanske Trosbekendelse".

Johannes Jørgensen slutter essayet "Symbolisme" som følger: "Man vil paa Grundlag af disse Udtalelser maaske anklage mig for Mysticisme. Jeg erklærer mig paa Forhaand skyldig.

Det er tilmed min faste Overbevisning, at en sand Verdensanskuelse nødvendigt maa være mystisk. Verden er dyb. Og kun de flade Aander fatter det ikke".

Dette udsagn kan meget vel anvendes i forbindelse med Paludan-Müller.

¹² Charlotte Bournonville: Erindringer (1903). Fr. Paludan-Müller i Fredensborg. Dannebrog, Nr. 642 (1894).

¹³ Georg Brandes: Goethe og Danmark (1881)

¹⁴ Peer E. Sørensen. Johannes Jørgensen. Essays om den tidlige modernisme (2001)

¹³ John Chr. Jørgensen: Dansk Forfatterleksikon. Kbh. 2001.

*I dette hus,
Ny Adelgade 6
på 2. sal i Køben-
havn boede og
døde Fr. Paludan-
Müller. Gaden er
som slået efter en
lineal og svarer
altså ikke til "de
krogede Gader",
som Johannes
Jørgensen skriver
om i sit hyldest-
digt. (Fot. SH)*